

บทที่ 3

วิธีการดำเนินการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการป้องกันปัญหาการดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ของวัยรุ่นตอนต้นในชุมชน โดยใช้วิธีการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participation Action Research; PAR) เพื่อกระตุ้นให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับปัญหา มีส่วนร่วมในกระบวนการแก้ไขปัญหาสถานการณ์การดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ของวัยรุ่นในชุมชน

1. รูปแบบการวิจัย

เป็นการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research, PAR) ทำงานร่วมกับแกนนำกลุ่มต่างๆ ในชุมชน เพื่อร่วมกันวางแนวทางในการแก้ปัญหา

2. พื้นที่ในการศึกษา

ชุมชนที่เลือกศึกษาเป็นชุมชนชนเมืองแห่งหนึ่ง ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ซึ่งห่างจากตัวจังหวัดขอนแก่น 10 กิโลเมตร อยู่ติดกับถนนมิตรภาพ มีพื้นที่ทั้งหมด 300 ไร่ โดยเป็นพื้นที่อยู่อาศัย 277 ไร่ และเป็นพื้นที่สาธารณะ 23 ไร่ มีจำนวนหลังคาเรือนทั้งหมด 118 หลังคาเรือน เป็นหมู่บ้านที่ไม่ใหญ่เกินไปซึ่งจะทำให้ผู้วิจัยสามารถศึกษาข้อมูลเชิงลึกได้ครอบคลุม และผู้วิจัยมีความคุ้นเคยเนื่องจากเป็นชุมชนที่ฝึกปฏิบัติงานในการเรียนระดับบัณฑิตศึกษาในช่วงเวลา 1 ปีที่ผ่านมา คนในชุมชนส่วนใหญ่ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีในการให้ข้อมูล รวมถึงการร่วมทำกิจกรรมต่างๆ ลักษณะพื้นที่เป็นหมู่บ้านชนเมือง ประชาชนส่วนใหญ่มีอาชีพรับจ้างตามโรงงานอุตสาหกรรม ร้านอาหาร สถานบันเทิงและห้างสรรพสินค้าในตัวจังหวัดขอนแก่น ภายในชุมชนไม่มีวัดและโรงเรียน มีโรงงานอุตสาหกรรม และ โรงงานผลิตเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ตั้งอยู่ใกล้ชุมชน สถานการณ์การดื่มแอลกอฮอล์ในวัยรุ่นมีแนวโน้มที่จะรุนแรงขึ้นเรื่อยๆ อายุที่เริ่มดื่มลดลง ผู้นำชุมชนเห็นความสำคัญของปัญหาและต้องการให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับปัญหาร่วมมือกันแก้ไขปัญหา อีกทั้งกลุ่มแกนนำต่างๆ ของหมู่บ้านมีความเสียสละ ให้ความสนใจ กระตือรือร้น และกล้าแสดงความคิดเห็นในกิจกรรมต่างที่เกิดขึ้นในชุมชน

3. กลุ่มเป้าหมาย

การศึกษานี้แบ่งเป็น 2 ระยะ ระยะแรก (ระยะก่อนการทำวิจัย) เป็นการศึกษาสถานการณ์ปัญหาการดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ในวัยรุ่นตอนต้น ผู้วิจัยได้คัดเลือกผู้ให้ข้อมูลเป็นเด็กวัยรุ่นตอนต้นที่มีพฤติกรรมดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ จำนวน 12 คน และไม่ดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ จำนวน 7 คน จากการบอกต่อของคนในชุมชน (Snowball technique) ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกต และการทำกิจกรรมร่วมกัน นอกจากนี้ยังมีเจ้าของร้านค้า 2 แห่ง แกนนำชุมชน และประชาชนในชุมชน จำนวน 4 คน เพื่อสะท้อนมุมมองของแต่ละกลุ่มต่อปัญหาการดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ในวัยรุ่นตอนต้น

ระยะที่สอง (ระยะการวิจัย) กลุ่มเป้าหมาย หรือในการศึกษาคั้งนี้จะเรียกว่า ผู้ร่วมวิจัย เนื่องจากกลุ่มเป้าหมายจะต้องมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเพื่อการวางแผนและเลือกแนวทางปฏิบัติในการป้องกันปัญหาการดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ของวัยรุ่นตอนต้นในชุมชน การลงมือปฏิบัติการประเมินผล และการปรับปรุงแก้ไข กลุ่มนี้มีทั้งหมด 15 คน ประกอบด้วย ผู้ใหญ่บ้านและผู้นำชุมชน โดยมีเกณฑ์การคัดเลือกผู้ร่วมวิจัย ดังนี้ เป็นผู้มีบทบาทในกิจกรรมของชุมชน เป็นผู้เสียสละทำงานโดยเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม และสมัครใจเข้าร่วมโครงการ

ผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้ที่มีความเสียสละ ปกป้องผลประโยชน์ของชุมชน เป็นที่ยอมรับของคนในชุมชน และมีความกระตือรือร้นในการพัฒนา เห็นได้จากการประชุมหรือการจัดกิจกรรมต่างๆ ภายในชุมชน คนในชุมชนต่างให้การยอมรับและเคารพในการตัดสินใจของผู้ใหญ่บ้าน มีผู้สูงอายุหลายคนบอกว่า ถึงแม้ผู้ใหญ่บ้านจะอายุยังน้อย แต่จากการทำงานที่ผ่านมาก็เอาใจใส่ความเป็นอยู่ของคนในชุมชนเป็นอย่างดี คอยช่วยเหลือ และเป็นผู้นำในการพัฒนาชุมชน ที่สำคัญการตัดสินใจของผู้ใหญ่บ้านไม่เคยทำให้คนในชุมชนผิดหวัง

ผู้นำชุมชนที่มีบทบาทในกิจกรรมของชุมชนมี 2 กลุ่มหลัก ได้แก่ กรรมการหมู่บ้าน และกลุ่ม อสม. กรรมการหมู่บ้าน หากพิจารณาตามทำเนียบรายชื่อกรรมการหมู่บ้านพบว่ามีถึง 20 คน แต่จากการร่วมทำกิจกรรมต่างๆของผู้วิจัยร่วมกับคนในชุมชน รวมถึงการพูดคุยกับคนในชุมชน ผู้ใหญ่บ้าน และประธาน อสม. ทำให้ทราบว่ารายชื่อดังกล่าวได้ถูกใส่ไว้เพื่อให้ครบตามโครงสร้างการบริหารของหมู่บ้านเท่านั้น มีคณะกรรมการที่ทำงานจริงไม่ถึงสิบคน ผู้วิจัยจึงได้ขอคำแนะนำจากผู้ใหญ่บ้านและประธาน อสม. ในการคัดเลือกเพื่อเข้าร่วมในการวิจัยครั้งนี้ และพิจารณาจากการเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน การเกี่ยวข้องกับปัญหา จากนั้นผู้วิจัยได้ไปพูดคุยกับคณะกรรมการหมู่บ้านด้วยตนเอง และได้เชิญกรรมการหมู่บ้านเข้าร่วมโครงการ จำนวน 8 คน ได้แก่ คณะกรรมการหมู่บ้านด้านเยาวชน ด้านการปกครองและรักษาความเรียบร้อย ด้านสังคม

สิ่งแวดล้อมและสาธารณสุข ด้านการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ด้านกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ด้านสมาชิกองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ

กลุ่ม อสม. เป็นกลุ่มคนที่ได้รับการยอมรับจากชุมชน และรู้จักคนในชุมชนเป็นอย่างดี จาก การที่ผู้วิจัยได้ร่วมทำงานกับกลุ่ม อสม. มา โดยตลอดที่เข้าไปพักอาศัยในชุมชน และได้มีการ พุดคุยเกี่ยวกับปัญหาการค้ำเคี้ยวเครื่องค้ำแอลกอฮอล์ของวัยรุ่น ทำให้มี อสม. จำนวน 6 คน จาก จำนวน อสม. ทั้งหมด 20 คน ที่มีความสนใจ และยินดีที่จะเข้ามาเป็นผู้ร่วมวิจัยในครั้งนี้

4. วิธีการเก็บข้อมูลและเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล

ระยะแรกเป็นการเก็บข้อมูลเพื่อสถานการณ์ปัญหาการค้ำเคี้ยวเครื่องค้ำแอลกอฮอล์ในวัยรุ่น ตอนต้นและศึกษาชุมชนอย่างละเอียด ระบุกลุ่มเป้าหมายคือเด็กวัยรุ่นที่ค้ำ และไม่ค้ำเครื่องค้ำ แอลกอฮอล์ เจ้าของร้านค้า แกนนำชุมชน และประชาชนในชุมชน โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกใน การเก็บข้อมูลรายบุคคลโดยละเอียด เพื่อให้ได้ภาพปัญหาที่ชัดเจน ข้อมูลส่วนแรกนี้จะนำไปเป็น ข้อมูลนำเข้า(input) เพื่อกระตุ้นให้ชุมชนได้รับทราบและเข้าใจปัญหา

ระยะที่สองเป็นการเก็บข้อมูลในระหว่างที่ดำเนินการร่วมกับชุมชนในการป้องกันปัญหา การค้ำเคี้ยวเครื่องค้ำแอลกอฮอล์ของวัยรุ่นในชุมชน กลุ่มเป้าหมายได้แก่ ผู้ใหญ่บ้านและผู้นำชุมชน โดยการจัดเวทีประชุมระดมสมอง ปรัชญาหรือของกลุ่มแกนนำ ข้อมูลในระยะนี้จะเป็นรายงาน ผลสรุปของการระดมสมองแต่ละครั้ง ขึ้นกับขั้นตอนของการดำเนินงาน การวางแผน การ ดำเนินการตามแผน การติดตามความก้าวหน้า และการประเมินผล ซึ่งข้อมูลส่วนใหญ่จะได้จาก รายงานการประชุม การสังเกตกระบวนการมีส่วนร่วมในการประชุม

ระยะเวลาดำเนินการเก็บข้อมูลในช่วงเดือนธันวาคม 2551- มกราคม 2553

4.1 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ใช้วิธีการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ ได้แก่ การสัมภาษณ์เชิงลึก และการประชุมกลุ่ม โดยใช้การสังเกตร่วมด้วย

การสัมภาษณ์เชิงลึก ใช้เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลในประเด็นที่ต้องการข้อมูลเชิงลึก ความสมบูรณ์ และความชัดเจนของข้อมูล เกี่ยวกับสถานการณ์การค้ำเคี้ยวเครื่องค้ำแอลกอฮอล์ของ วัยรุ่นตามแนวคำถามสัมภาษณ์เชิงลึกที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น สัมภาษณ์วัยรุ่นตอนต้น ในชุมชนที่มี พฤติกรรมค้ำและไม่ค้ำเครื่องค้ำแอลกอฮอล์ และผู้ที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์การค้ำของวัยรุ่นแต่ ละคน ได้แก่ กลุ่มแกนนำ ร้านค้า และคนในชุมชน ซึ่งทั้งนี้จะเปิดโอกาสให้ผู้ให้ข้อมูลสามารถ แสดงความคิดเห็น ถ่ายทอดประสบการณ์ข้อเท็จจริง และการสะท้อนคิด การสัมภาษณ์จะหยุด ทันทีที่ผู้ให้ข้อมูลต้องการหยุด มีการนัดหมายเพื่อทำการสัมภาษณ์อย่างมีเป้าหมาย ตามแนว คำถามการสัมภาษณ์เชิงลึก

การประชุมกลุ่มระดมสมอง (Brain storming) เป็นการจัดประชุมร่วมกับแกนนำกลุ่มต่างๆในชุมชน เพื่อเป็นการวิเคราะห์ปัญหา หาแนวทางแก้ไขปัญหา ร่วมปฏิบัติเพื่อแก้ไขปัญหาและประเมินผลปฏิบัติ โดยเปิดโอกาสผู้ร่วมประชุมได้แสดงความคิดเห็น ร่วมกันระดมสมอง แลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน

ในระหว่างการประชุมมีการบันทึกภาพและบันทึกเสียง การเก็บรวบรวมข้อมูลรวมทั้งการจัดกิจกรรมต่างๆเพื่อประกอบการบรรยาย ทำให้เห็นภาพได้ชัดเจน ผู้วิจัยได้ขออนุญาตก่อนถ่ายภาพทุกครั้ง และการบันทึกเสียงได้แจ้งและขออนุญาตกับผู้เข้าร่วมประชุมทุกครั้ง เพื่อเตือนความจำเกี่ยวกับข้อมูลที่ได้ ป้องกันการตกหล่นของข้อมูลหรือทำให้มีความเข้าใจในการสื่อสาร ได้ชัดเจนขึ้น

การจัดการข้อมูล หลังจากการดำเนินการเก็บข้อมูลแต่ละครั้ง ได้บันทึกข้อมูลและจัดหมวดหมู่ของข้อมูลดังนี้

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกจะนำไปจัดทำเป็นรายงานการสัมภาษณ์รายบุคคล จัดเก็บเป็นแฟ้มรายบุคคล และเก็บรวบรวมข้อมูลด้านอื่นๆตามกิจกรรมเรียงตามลำดับเหตุการณ์ เพื่อให้ได้ข้อมูลเป็นหมวดหมู่ และเพื่อความสะดวกในการค้นหา

การจดบันทึกรายงานการประชุม หลังจากการประชุมกลุ่มทุกครั้ง เป็นการเขียนรายละเอียดและสรุปผลการประชุมในแต่ละครั้งที่มีการประชุม ซึ่งผู้ที่ทำหน้าที่ในการจดบันทึก รายงานการประชุม ได้มาจากการคัดเลือกของผู้ร่วมวิจัยที่เข้าร่วมในการประชุม

การจดบันทึกประจำวัน เป็นบันทึกส่วนตัวของผู้วิจัยเขียนเล่าเหตุการณ์ต่างๆ อารมณ์ ความรู้สึกส่วนตัว หลังจากเสร็จสิ้นการปฏิบัติงานในแต่ละวันของผู้วิจัย

การจดบันทึกภาคสนาม เป็นบันทึกส่วนตัวของผู้วิจัย เขียนเล่ารายละเอียดข้อมูลที่ ได้จากการสังเกตทุกครั้งที่มีการประชุม และมีกิจกรรมหรือเหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นในชุมชน ซึ่งผู้วิจัยได้ใช้กรอบในการสังเกตเกี่ยวกับบุคคล สถานที่ การกระทำ ลักษณะแบบแผนกิจกรรม ความสัมพันธ์ การมีส่วนร่วม และการให้ความหมาย

4.2 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล

4.2.1 แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างในการเก็บรวบรวมข้อมูลพื้นฐานของชุมชน เป็นคำถามปลายเปิด ที่นักวิจัยสร้างขึ้น โดยใช้กรอบแนวคิดการศึกษาชุมชนแบบวงล้อ (Community Assessment Wheel Model) แล้วนำมาปรับคำถามเพื่อให้สอดคล้องกับบริบทสังคมวัฒนธรรม จากนั้นได้นำเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษา และปรับแก้ก่อนที่จะนำไปเก็บข้อมูลจริง แบ่งออกเป็น 2 ส่วน ประกอบด้วยส่วนที่เป็นข้อมูลหลัก (Community core) ได้แก่ ข้อมูลประวัติศาสตร์และความเป็นมาของชุมชน(History) ลักษณะทางประชากรและสังคม

(Demographics) สถิติชีพและสถิติสาธารณสุขที่สำคัญ (Ethnicity) วัฒนธรรม ความเชื่อ ประเพณี ของคนในชุมชน (Values and Beliefs) เครือข่ายสังคมและแรงสนับสนุนทางสังคม / ความเข้มแข็งของชุมชน และส่วนที่เป็นข้อมูลระบบย่อย (Subsystems surround the community core) ได้แก่ ข้อมูลด้านสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ (Physical environment) ด้านการศึกษา(Education) ด้านความปลอดภัยและการคมนาคม (Safety & Transportation) ด้านการเมืองการปกครอง (Politic & Government) ด้านเศรษฐกิจ (Economics) ด้านการสื่อสาร (Communication) ด้านนันทนาการ (Recreation) และข้อมูลด้านสุขภาพอนามัยและสวัสดิการสังคม (Health & Social services)

4.2.2 แนวคำถามสัมภาษณ์เชิงลึกรายบุคคล เป็นคำถามปลายเปิดเกี่ยวกับพฤติกรรม การดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ของวัยรุ่นตอนต้น ซึ่งปรับมาจากแนวคำถามที่ได้จากการทบทวนเอกสารวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง เพื่อศึกษาพฤติกรรม การดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ และนำมาปรับคำถาม เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทสังคมวัฒนธรรม จากนั้นได้นำเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษา และปรับแก้ ก่อนที่จะนำไปเก็บข้อมูลจริง แนวคำถามแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ประกอบด้วยส่วนที่เป็นข้อมูล พื้นฐานของวัยรุ่นตอนต้น ได้แก่ อายุ เพศ ชั้นเรียน โรงเรียน ผลการเรียน ลักษณะการอยู่อาศัย การร่วมกิจกรรม และส่วนที่เป็นคำถามเกี่ยวกับพฤติกรรม การดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ได้แก่ ประสบการณ์เคยดื่มในชีวิต ในหนึ่งปี และการดื่มในปัจจุบัน หรือใน 30 วันที่ผ่านมา (Lifetime, Past year, Current drinking) ลักษณะการดื่มในปัจจุบันหรือ 30 วันที่ผ่านมา (Current patterns of alcohol consumption) ในด้านปริมาณ ความถี่ การดื่มจนเมา และความถี่ของการดื่มในการเข้าร่วม กิจกรรมต่างๆ ของชุมชนหรือโรงเรียน ความยากง่าย วิธีการแสวงหา การเข้าถึงเครื่องดื่ม แอลกอฮอล์ (Availability and accessibility to alcohol) ผลกระทบจากการดื่มทั้งจากการดื่มของตนเอง และการดื่มของคนในครอบครัวต่อร่างกาย จิตใจ การเรียน ครอบครัวและสังคม (Consequences of drinking) โดยสัมภาษณ์วัยรุ่นตอนต้น ที่มีพฤติกรรมดื่มและไม่ดื่มเครื่องดื่ม แอลกอฮอล์ และผู้ที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์การดื่มของวัยรุ่นแต่ละคน

4.2.3 แนวคำถามในการประชุมระดมสมองกลุ่มแกนนำต่างๆ ของชุมชน เป็น คำถามปลายเปิด ที่มีลักษณะของคำถามเป็นการกระตุ้นหรือการสะท้อนคิด ให้กลุ่มได้มีการ ทบทวนความคิดในสาเหตุของปัญหา และเปิดโอกาสให้ ได้มีการแสดงความคิดเห็นที่หลากหลาย เพิ่มความตระหนักในปัญหา และหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาได้อย่างเหมาะสม ซึ่งแนวคำถาม นี้สร้างขึ้นจากการทบทวนวรรณกรรม และนำมาปรึกษากับอาจารย์ที่ปรึกษา โดยแนวคำถามที่ได้ ประกอบด้วยคำถามดังต่อไปนี้

- 1) เรื่องนี้มีความสำคัญอย่างไร มีความคิดเห็นในปัญหานี้อย่างไร
- 2) มีใครบ้างที่เกี่ยวข้องกับปัญหานี้ เกี่ยวข้องอย่างไร

- 3) ใครเป็นผู้ที่จะแก้ปัญหานี้ได้ แก้ได้อย่างไร เพราะอะไร
- 4) มีวิธีในการแก้ไขปัญหากี่วิธี วิธีใดบ้าง ทำอย่างไร
- 5) เหตุผลในการเลือกวิธีการแก้ปัญหา
- 6) มีแหล่งประโยชน์หรือแหล่งทรัพยากรใดสนับสนุนบ้าง
- 7) การแก้ปัญหานี้เกิดประโยชน์กับใคร เกิดอย่างไร
- 8) มีกระบวนการดำเนินการทำอย่างไร
- 9) มีกระบวนการประเมินผลที่เกิดขึ้นทำอย่างไร

4.2.4 ตัวผู้วิจัย เป็นเครื่องมือสำคัญในการเก็บบันทึกรวบรวมข้อมูล โดยการพูดคุย

สัมภาษณ์ สังเกต และการปฏิบัติเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่ต้องการชัดเจน ครบคลุมและเชื่อถือได้ ซึ่งข้อมูลที่ได้มาจากสถานการณ์ที่เป็นจริงในสังคมที่เกี่ยวข้องกับคน และการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในคนนั้นเป็นการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่ยู่ยากใช้เวลานาน ดังนั้นนักวิจัยจึงต้องมีความเคารพในผู้ร่วมวิจัยด้วยความจริงใจ มีความมุ่งมั่นในการผลักดันให้มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น (Real commitment to change) ต้องอาศัยความอดทนต่อความไม่แน่นอน (High tolerance of uncertainty) และต้องยึดอุเบกขาเมื่อถึงคราวจำเป็น (Ability to let go when appropriate) (นิตยภัตสนิยม และคณะ, 2538) เพื่อให้ผู้วิจัยเป็นเครื่องมือที่ดีและมีคุณภาพ จำเป็นที่ผู้วิจัยต้องสร้างสัมพันธภาพกับคนในชุมชนอย่างทั่วถึง อีกทั้งผู้วิจัยได้มีการพัฒนาความรู้ทางด้านวิชาการ โดยการศึกษาเอกสารวิชาการเกี่ยวกับสถานการณ์ปัญหา และพฤติกรรมเครื่องมือเครื่องมือแอลกอฮอล์ในวัยรุ่น การป้องกันปัญหาการดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ของวัยรุ่นในชุมชน กระบวนการสร้างนโยบายสาธารณะเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดี และกระบวนการขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะเกี่ยวกับเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ รวมถึงเข้าร่วมการประชุมวิชาการสุราระดับชาติครั้งที่ 4 ซึ่งจัดโดยศูนย์วิจัยปัญหาสุรา สำหรับการพัฒนาทักษะด้านการปฏิบัติงาน ผู้วิจัยได้เข้าร่วมการประชุมเชิงปฏิบัติการ “สวัสดิ์ อปท.: การสร้างกลยุทธานมิตรระดับท้องถิ่น” ที่จัดโดยมูลนิธินโยบายสุขภาวะร่วมกับสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ทำให้ผู้วิจัยเกิดการเรียนรู้ และเข้าใจบทบาทหน้าที่ของ อปท. รวมถึงกระบวนการขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะในระดับท้องถิ่นมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ผู้วิจัยได้มีการพูดคุย ปรึกษาหารือ และร่วมวางแผนกับอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ตลอดระยะเวลาของการศึกษา ทำให้ผู้วิจัยเกิดทักษะในการทำงาน เช่น การสัมภาษณ์เชิงลึก การจกรายงานการประชุม การจดบันทึกภาคสนาม เป็นต้น

4.3 การตรวจสอบเครื่องมือ

ผู้วิจัยนำแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง แนวคำถามสัมภาษณ์เชิงลึกรายบุคคล และแนวคำถามในการประชุมระดมสมองกลุ่มแกนนำที่สร้างขึ้น นำเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

เพื่อตรวจสอบความละเอียด ความถูกต้องเหมาะสม ตลอดจนความครอบคลุมตามวัตถุประสงค์ จากนั้นนำข้อเสนอแนะจากอาจารย์มาปรับปรุงแก้ไขให้เครื่องมือมีความสมบูรณ์ก่อนนำไปใช้กับกลุ่มเป้าหมายที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านข้างเคียงชายซึ่งมีบริบทที่คล้ายคลึงกัน หลังจากทดลองใช้เครื่องมือ ผู้วิจัยได้ปรับแก้ไขให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น แล้วนำไปปรึกษากับอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์อีกครั้งก่อนจะนำไปเก็บรวบรวมข้อมูลในชุมชนที่ศึกษา

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลที่ได้มีทั้งข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ เกี่ยวกับสถานการณ์การดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ และแนวทางการป้องกันปัญหาการดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ของวัยรุ่นตอนต้นในชุมชน หลังจากมีการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล แล้วทำการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

ระยะที่ 1 ระยะก่อนการทำวิจัย ข้อมูลจากการสังเกต การสัมภาษณ์เชิงลึก ที่ได้จากการศึกษาข้อมูล 2 ส่วน ได้แก่ การศึกษาบริบทของชุมชน นำมาวิเคราะห์โดยใช้กรอบแนวคิดการศึกษาชุมชน Community Assessment Wheel Model (Anderson & McFarlane, 2004) ซึ่งมีฐานคิดจากทฤษฎีระบบมองว่าชุมชนประกอบด้วยระบบต่างๆ แบ่งเป็นข้อมูลหลัก (Community core) และระบบย่อย ข้อมูลหลักเป็นข้อมูลพื้นฐานสำคัญของชุมชน ประกอบด้วย ข้อมูลด้านประวัติความเป็นมาของชุมชน ด้านลักษณะทางประชากรและสังคม ด้านสถิติชีพและสถิติสาธารณสุขที่สำคัญ ด้านวัฒนธรรมชุมชน ประเพณี ความเชื่อ และการปฏิบัติศาสนา ด้านเครือข่ายและแรงสนับสนุนทางสังคม/ความเข้มแข็งของสังคม ส่วนระบบย่อย (Subsystems surround the community core) ซึ่งเป็นข้อมูลเกี่ยวกับระบบย่อยต่างๆชุมชน ประกอบด้วย ระบบด้านสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ระบบการศึกษา ระบบความปลอดภัยและการคมนาคม ระบบการเมืองการปกครอง ระบบเศรษฐกิจ ระบบการติดต่อสื่อสาร ระบบนันทนาการ ระบบสุขภาพอนามัยและสวัสดิการสังคม และตามกรอบการศึกษาสถานการณ์การดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ของวัยรุ่นตอนต้นในชุมชน เพื่อเป็นข้อมูลสำหรับหาแนวทางในการป้องกันปัญหาในระยะต่อไป

ระยะที่ 2 ระยะทำวิจัย ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้ทั้งหมดจากบันทึกรายงานการประชุม บันทึกประจำวัน และบันทึกภาคสนาม มาจำแนกประเภทข้อมูลและจัดหมวดหมู่ของข้อมูลร่วมกันตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ตามขั้นตอนในการตัดสินใจร่วมกันวางแผนและเลือกแนวปฏิบัติ การทดลองปฏิบัติ การประเมินผล และการปรับปรุงแก้ไข ว่ากลุ่มแกนนำในชุมชนที่เป็นผู้ร่วมวิจัยในการศึกษาคั้งนี้มีทักษะการคิด วิเคราะห์สถานการณ์ปัญหา การตัดสินใจร่วมกันสรุปเป็นแนวทางการป้องกันปัญหาที่เป็นข้อตกลงในที่ประชุม ซึ่งข้อมูลต่างๆจะถูกนำเสนอในที่ประชุมปรึกษาหารือร่วมกันระหว่างผู้ร่วมวิจัย และผู้วิจัย ตลอดขั้นตอนของการวิจัย

6. การตรวจสอบความเชื่อถือได้ของข้อมูล

ข้อมูลที่รวบรวมได้ครั้งนี้มีการตรวจสอบโดยใช้วิธีสามเส้า (Triangulation) ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้ (Cowman, 1993 อ้างถึงใน เกษราวัฒน์ นิลวรางกูล และ พูลสุข ศิริพูล, 2547)

6.1 การตรวจสอบสามเส้าด้านแหล่งข้อมูล โดยการถามผู้ให้ข้อมูลจากหลายแหล่ง ได้แก่ วิทยุรุ่นคอนตัน ที่คัมเครื่องคัมแอลกอฮอล์และวิทยุรุ่นคอนตันที่ไม่คัมเครื่องคัมแอลกอฮอล์ ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชน และประชาชนในชุมชน

6.2 การตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีการรวบรวมข้อมูล โดยเปรียบเทียบจากการเก็บข้อมูลที่หลากหลายวิธี ได้แก่ การสัมภาษณ์เชิงลึก การประชุมระดมสมอง

7. การสร้างสัมพันธภาพ

7.1 การสร้างสัมพันธภาพ ผู้วิจัยมีความคุ้นเคยกับชุมชนเนื่องจากเป็นชุมชนที่เข้าไปฝึกปฏิบัติงาน และทำกิจกรรมร่วมกับชุมชนในการเรียนระดับบัณฑิตศึกษามาตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน 2550 หลังจากการฝึกปฏิบัติงานสิ้นสุดลง ผู้วิจัยได้เข้าไปพักอาศัยอยู่ในชุมชน โดยการเช่าบ้าน อสม.ซึ่งมีความยินดีให้ผู้วิจัยร่วมพักอาศัยอยู่ด้วยในฐานะลูกสาว ทำให้ต้องมีปฏิสัมพันธ์กับคนในชุมชนอยู่ตลอดเวลา ในระหว่างที่พักอยู่ในชุมชนเพื่อไม่ให้ถูกมองว่าเป็นคนของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ผู้วิจัยได้ปฏิบัติต่อคนในชุมชนด้วยความเสมอภาคและเท่าเทียมกัน ไม่ว่าจะเป็นการพูดคุย การแสดงออก การร่วมทำกิจกรรม ในช่วงแรกที่คนในชุมชนรู้ว่าผู้วิจัยเข้าไปพักอาศัยอยู่ในชุมชน มีชาวบ้านที่ป่วยพร้อมกัน 3-4 คน และหนึ่งในนั้นมีพ่อของผู้ใหญ่บ้านรวมอยู่ด้วย ผู้วิจัยได้เข้าไปช่วยดูแลและให้คำแนะนำกับทุกคนโดยไม่เลือกปฏิบัติจนกระทั่งผู้ป่วยหายจากอาการป่วย และมีส่วนหนึ่งที่เสียชีวิต ในบางครั้งผู้วิจัยพบเห็นวัยรุ่นจับกลุ่มคัมเครื่องคัมแอลกอฮอล์ร่วมกับสูบบุหรี่ กัญชา และยาบ้า ผู้วิจัยก็จะเฝ้าสังเกตการณ์ และให้คำแนะนำ ช่วยเหลือกลุ่มดังกล่าวเมื่ออยู่ในภาวะปกติ โดยบอกให้ทราบถึงผลของการคัมแอลกอฮอล์ รวมถึงผลการใช้ยาเสพติดชนิดอื่นๆ ร่วมกับการคัมแอลกอฮอล์ อีกทั้งผู้วิจัยได้นำเรื่องดังกล่าวไปพูดคุยกับกลุ่มแกนนำที่ไว้ใจได้ เพื่อร่วมกันเฝ้าระวังและให้การช่วยเหลือ นอกจากนี้ผู้วิจัยได้ช่วยงานและร่วมกิจกรรมกับชุมชนและองค์กรต่างๆเท่าที่จะทำได้ เช่น ร่วมทำกิจกรรมสำรวจลูกน้ำยุงลาย สำรวจความจำเป็นขั้นพื้นฐาน (จปฐ.)ร่วมกับอสม. ติดตามเยี่ยมผู้ป่วยร่วมกับเจ้าหน้าที่จากศูนย์สุขภาพชุมชน ร่วมประชาคมทำแผนพัฒนาเคลื่อนที่กับเทศบาล เป็นที่ปรึกษาแก่แกนนำที่ดูแลผู้สูงอายุและติดตามเยี่ยมผู้สูงอายุ ร่วมกับแกนนำผู้ดูแลผู้สูงอายุ รวมถึงร่วมงานบุญประเพณีต่างๆที่มีในชุมชน ทำให้มีความคุ้นเคยกับชุมชน และได้รับความไว้วางใจจากชุมชนเป็นอย่างดี

7.2 การเข้าถึงกลุ่มเด็กวัยรุ่นในชุมชนที่ศึกษา ใช้ Snowball technique เริ่มจากการได้รู้จักกับลูกชายของ อสม. คนหนึ่งซึ่งอยู่ในวัยรุ่น จึงให้ช่วยแนะนำให้รู้จักกับเพื่อนคนอื่นๆ และการรู้จักกับ อสม. คนหนึ่งซึ่งทำกิจกรรมกับวัยรุ่นในชุมชนเป็นประจำ ทำให้เป็นที่ไว้วางใจในกลุ่มวัยรุ่นเป็นคนพาเข้ากลุ่มพูดคุยกับวัยรุ่นในชุมชน นอกจากนี้ใช้วิธีเข้าไปพูดคุยกับกลุ่มเด็กวัยรุ่นที่มาชุมนุมเพื่อทำกิจกรรมกันในหมู่บ้าน เช่น กลุ่มตะกร้อ กลุ่มฟุตบอล ผู้วิจัยเข้าร่วมทำกิจกรรมกับกลุ่มเด็กวัยรุ่นอย่างสม่ำเสมอ เช่น เชียร์ตะกร้อ นั่งคุยกับกลุ่มเด็กวัยรุ่น เมื่อผู้วิจัยมีความสนิทสนมและได้รับความไว้วางใจในระดับหนึ่งจากเด็กวัยรุ่น จึงได้สัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มเด็กวัยรุ่น โดยก่อนสัมภาษณ์ผู้วิจัยได้บอกจุดมุ่งหมายของการสัมภาษณ์ และการเก็บรักษาความลับที่ได้มา การสัมภาษณ์จะดำเนินการเมื่อผู้ให้ข้อมูลยินยอมเท่านั้น ซึ่งการสัมภาษณ์ครั้งแรกจะพูดคุยเรื่องทั่วไป ในประเด็นที่เด็กวัยรุ่นสนใจ เช่น ชีวิตประจำวัน ชีวิตในโรงเรียน เรื่องราวของนักร้อง นักแสดง เกมสื่อกอมพิวเตอร์ที่กำลังเป็นที่นิยม เป็นต้น เพื่อสังเกตปฏิกิริยาของผู้ให้ข้อมูล ทำที่ที่เป็นกันเอง ให้ข้อมูลอย่างลื่นไหล ผู้วิจัยจะเจาะลึกในประเด็นที่น่าสนใจ และมีการวิเคราะห์ข้อมูลไปพร้อมๆกันเพื่อตั้งคำถามในการเจาะลึกข้อมูลต่อไปเรื่อยๆ แต่หากผู้ให้ข้อมูลมีท่าทีไม่ไว้วางใจ ไม่ต้องการเปิดเผยข้อมูล ผู้วิจัยจะปรับเปลี่ยนบรรยากาศให้ผ่อนคลายลง โดยการพูดคุยเรื่องทั่วไป และนัดหมายการพูดคุยครั้งต่อไป

7.3 การเข้าถึงแกนนำกลุ่มต่างๆในชุมชน ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน ประธานชุมชน กรรมการหมู่บ้าน สมาชิกสภาเทศบาลประจำหมู่บ้าน อสม. แกนนำกลุ่มสตรี และกลุ่มเยาวชน ด้วยการเข้าไปร่วมพูดคุยและทำกิจกรรมกับแกนนำกลุ่มต่างๆ โดยเริ่มจากแกนนำที่เป็น อสม. และกลุ่มสตรี เนื่องจากมีการทำกิจกรรมร่วมกันและมีการประชุมร่วมกันเป็นประจำ ซึ่งกลุ่ม อสม. จะมีการเดินสำรวจลูกน้ำยุงลายทุกวันศุกร์ การผลัดเปลี่ยนกันเพื่อเป็นผู้นำในการออกกำลังภายในกลุ่ม ผู้สูงอายุทุกเย็นวันศุกร์ เสาร์และอาทิตย์ การรวมกลุ่มเต้นแอโรบิกในตอนเช้าของทุกวัน การสำรวจสถิติข้อมูลประชากรของชุมชนทุกเดือน รวมถึงกิจกรรมอื่นๆตามแผนงานในความรับผิดชอบของ อสม. จากนั้นให้แกนนำ อสม. พาเข้าไปทำความรู้จักและร่วมทำกิจกรรมกับแกนนำอื่นๆในชุมชน ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ร่วมพูดคุยและทำกิจกรรมกับแกนนำกลุ่มต่างๆอย่างสม่ำเสมอ เป็นประจำ ทำให้มีความคุ้นเคย และได้รับความไว้วางใจจากแกนนำของชุมชน

8. การดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล มีรายละเอียดดังนี้

ระยะที่ 1 ระยะก่อนการทำวิจัย (Pre-research phase)

8.1 การศึกษาบริบทของชุมชนและข้อมูลการดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ของวัยรุ่นตอนต้นในชุมชน เพื่อเป็นข้อมูลสำหรับผู้วิจัย โดยศึกษาเอกสาร การสังเกต และการสัมภาษณ์ โดยใช้แบบ

สัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างตามกรอบแนวคิด Community Assessment Wheel Model และแนวคำถาม การสัมภาษณ์เจาะลึกเกี่ยวกับพฤติกรรมการดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ของวัยรุ่นตอนต้น ซึ่งมี รายละเอียดดังนี้

8.1.1 แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างโดยใช้กรอบแนวคิดการศึกษาชุมชนแบบวงล้อ (Community Assessment Wheel Model) ได้แก่

ข้อมูลประวัติศาสตร์และความเป็นมาของชุมชน(History) ผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้สูงอายุ ในชุมชนที่มีอายุมากที่สุดที่สามารถจดจำเรื่องราวเกี่ยวกับประวัติและความเป็นมาของชุมชนเป็น อย่างดี

ข้อมูลลักษณะทางประชากรและสังคม (Demographics) ข้อมูลสถิติชีพและสถิติ สาธารณสุขที่สำคัญ (Ethnicity) ข้อมูลด้านสุขภาพอนามัยและสวัสดิการสังคม (Health & social services) ผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ กลุ่ม อสม.

ข้อมูลวัฒนธรรม ความเชื่อ ประเพณีของคนในชุมชน (Values and Beliefs) ผู้ให้ ข้อมูล ได้แก่ กลุ่มผู้สูงอายุในชุมชนที่เป็นตัวแทนในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา และ ผู้สูงอายุที่ไปปฏิบัติธรรมที่วัดเป็นประจำ

ข้อมูลเครือข่ายสังคมและแรงสนับสนุนทางสังคม / ความเข้มแข็งของชุมชน ผู้ให้ ข้อมูล ได้แก่ ประธานหรือแกนนำกลุ่มต่างๆที่มีอยู่ในชุมชน

ข้อมูลด้านสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ (Physical Environment) ผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ กลุ่มเกษตรริมทางรถไฟ กลุ่ม อสม.

ข้อมูลด้านการศึกษา(Education) ผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน และประธาน อสม.

ข้อมูลด้านความปลอดภัยและการคมนาคม (Safety & Transportation) ด้านการเมือง การปกครอง (Politic & government) ด้านเศรษฐกิจ (Economics) ด้านการสื่อสาร (Communication) และด้านนันทนาการ (Recreation) ผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วย ผู้ใหญ่บ้าน ประธานชุมชน กรรมการหมู่บ้าน ซึ่งกลุ่มคนเหล่านี้เป็นผู้ที่มีบทบาทโดยตรงในการ ดูแลความสงบเรียบร้อยภายในชุมชน มีข้อมูลเกี่ยวกับอาชีพและรายได้ของคนในชุมชน รวมถึง การจัดกิจกรรมต่างๆในชุมชน

ในการศึกษาบริบทชุมชน นอกจากผู้ให้ข้อมูลที่กล่าวมาแล้ว ยังมีผู้ให้ข้อมูลอื่นๆใน ชุมชนที่ผู้วิจัยได้พูดคุย สัมภาษณ์ ได้แก่ กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มเยาวชน ตลอดจนประชาชนทั่วไปที่ได้ พบปะพูดคุยระหว่างที่ผู้วิจัยเข้าไปพักอาศัยในชุมชน รวมถึงข้อมูลจากการสังเกต เหตุการณ์ กิจกรรมต่างๆที่เกิดขึ้นในชุมชน

8.1.2 แนวคำถามการสัมภาษณ์เจาะลึกเกี่ยวกับพฤติกรรมการดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ของวัยรุ่นตอนต้น หลังจากที่ถูกวิจัยได้พูดคุยและร่วมทำกิจกรรมต่างๆกับกลุ่มวัยรุ่นจนมีความสนิทสนมและได้รับความไว้วางใจ จึงได้สัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มเด็กวัยรุ่น โดยใช้แนวทางการสัมภาษณ์เชิงลึกเกี่ยวกับพฤติกรรมการดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ของวัยรุ่นตอนต้น ที่มีพฤติกรรมดื่มจำนวน 12 คน และไม่ดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์จำนวน 7 คน ซึ่งแนวคำถามการสัมภาษณ์ประกอบด้วย

ส่วนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของวัยรุ่นตอนต้น ได้แก่ อายุ เพศ ชั้นเรียน โรงเรียน ผลการเรียน ลักษณะการอยู่อาศัย ความสัมพันธ์กับคนในครอบครัวและชุมชน การร่วมกิจกรรมกับชุมชนและโรงเรียน

ส่วนที่ 2 คำถามเกี่ยวกับพฤติกรรมการดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ได้แก่ 1) ประสิทธิภาพการดื่มในชีวิตรวม(Lifetime) ในหนึ่งปี(Past year) และใน 30 วันที่ผ่านมา(Current drinking) 2) ลักษณะการดื่มในปัจจุบัน หรือ 30 วันที่ผ่านมา(Current patterns of alcohol consumption) ในด้านปริมาณ ความถี่ การดื่มจนเมา และความถี่ของการดื่มในการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆของชุมชนหรือโรงเรียน 3) ความยากง่าย วิธีการแสวงหา การเข้าถึงเครื่องดื่มแอลกอฮอล์(Availability and Accessibility to Alcohol) และ 4) ผลกระทบจากการดื่มทั้งจากการดื่มของตนเอง และการดื่มของคนในครอบครัว ต่อร่างกาย จิตใจ การเรียน ครอบครัวและสังคม(Consequences of drinking)

ในการศึกษาข้อมูลการดื่มของวัยรุ่น นอกจากกลุ่มวัยรุ่นซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลแล้ว ยังมีผู้ให้ข้อมูลอื่นๆในชุมชนที่ผู้วิจัยได้พูดคุย สัมภาษณ์ ได้แก่ ร้านค้า 2 แห่ง แกนนำชุมชน และประชาชนในชุมชน จำนวน 4 คน รวมถึงข้อมูลจากการสังเกต เหตุการณ์ กิจกรรมต่างๆที่เกิดขึ้นในชุมชน ขณะที่ผู้วิจัยเข้าไปพักอาศัยในชุมชน

ระยะที่ 2 ระยะทำวิจัย (Research phase)

เป็นการศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการป้องกันปัญหาการดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ของวัยรุ่นตอนต้นในชุมชน โดยการนำแกนนำกลุ่มต่างๆในชุมชนมาร่วมกันคิด วิเคราะห์ สถานการณ์ปัญหา ร่วมวางแผนและเลือกแนวทางปฏิบัติ ร่วมปฏิบัติตามแผน และร่วมติดตาม ประเมินผลการป้องกันปัญหา ซึ่งมีรายละเอียดของขั้นตอนการดำเนินงานตามกระบวนการของ PAR ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การวางแผนและเลือกแนวทางปฏิบัติ

หลังจากที่ผู้วิจัยได้ศึกษาบริบทพื้นที่และรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมการดื่มของวัยรุ่นในชุมชนแล้ว ผู้วิจัยจะได้นำปัญหาการดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ของวัยรุ่นตอนต้นพูดคุยกับ

คนในชุมชน โดยเข้าไปร่วมพูดคุยในเวทีการประชุมที่ทางชุมชนมีการจัดเป็นประจำทุกเดือน ซึ่งเรื่องที่ประชุมส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องอื่นๆ เช่น การจัดกิจกรรมตามประเพณีฮีต 12 คอง 14 การเก็บเงินกองทุนเงินล้าน การทำกิจกรรมของกลุ่ม อสม.

ผู้วิจัยได้นำปัญหาการดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ของวัยรุ่นตอนต้นเข้าไปร่วมพูดคุยในเวทีการประชุมของชุมชน เพราะเป็นการประชุมที่มีเป็นประจำ และประเด็นนี้เป็นประเด็นที่ชุมชนให้ความสนใจ ซึ่งผู้ที่เข้าร่วมประชุม ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน ประธานกลุ่ม อสม. กลุ่มสตรี ประธานชุมชน คณะกรรมการหมู่บ้าน และประชาชนในชุมชนที่เกี่ยวข้องกับปัญหา อีกทั้งผู้วิจัยได้นำประเด็นดังกล่าวไปพูดคุยกับผู้ร่วมวิจัยแต่ละคนซึ่งเป็นกลุ่มแกนนำที่เคยคุยกันไว้ก่อนหน้านั้นในระยะที่ 1 ของการวิจัย เพื่อดึงคนเข้าร่วมเป็นผู้ร่วมวิจัยในครั้งนี้ เป้าหมายของการพูดคุย เพื่อร่วมกันแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับสถานการณ์การดื่ม ร่วมหาสาเหตุที่เกี่ยวข้อง/สาเหตุที่แท้จริงของปัญหา ซึ่งนำไปสู่การวางแผนและเลือกแนวทางปฏิบัติในการป้องกันปัญหาต่อไป โดยในครั้งแรกผู้วิจัยได้ตั้งประเด็นคำถามว่าถ้าต้องการที่จะแก้ปัญหาค่าเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ของวัยรุ่นตอนต้นในชุมชนจะทำอย่างไร จากนั้นให้สมาชิกที่เข้าร่วมประชุมได้ร่วมกันแสดงความคิดเห็น และวิเคราะห์สถานการณ์ร่วมกัน ในขั้นตอนนี้ผู้วิจัยมีบทบาทเป็นผู้ดำเนินกระบวนการ ทำหน้าที่สรุปประเด็นสำคัญ สนับสนุนข้อมูลและกระตุ้นให้เกิดการอภิปรายและระดมความคิดเห็นตามแนวคำถามในการประชุมกลุ่ม

หลังจากที่ได้ร่วมพูดคุย ระดมความคิดเห็น และวิเคราะห์สถานการณ์ร่วมกัน จะเป็นการวางแผนและเลือกแนวทางปฏิบัติในการป้องกันปัญหา โดยการเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้เสียร่วมเสนอทางเลือกการแก้ปัญหาที่เป็นไปได้ ผู้วิจัยได้ให้สมาชิกที่เข้าร่วมประชุมร่วมเสนอทางเลือกการแก้ปัญหาที่เป็นไปได้ว่าจะต้องทำอะไรบ้าง มีกระบวนการดำเนินการอย่างไร ทั้งนี้ผู้วิจัยนำเสนอข้อมูลป้อน (Input) ที่ได้จากการศึกษาในระยะที่ 1 และการทบทวนวรรณกรรม เพื่อกระตุ้นให้เกิดการพูดคุยแลกเปลี่ยน

เมื่อเลือกแนวทางปฏิบัติในการป้องกันปัญหา ได้แล้ว ผู้ร่วมวิจัยจะร่วมวางแผนแก้ไขปัญหาว่าจะต้องทำอะไรบ้าง ใครเป็นผู้รับผิดชอบ มีกระบวนการดำเนินการอย่างไร จากนั้นแจ้งให้ผู้ที่เกี่ยวข้องได้รับทราบและเกิดความเข้าใจ หรือเพื่อจูงใจให้เกิดความสนใจในแผนการแก้ไขปัญหาดังกล่าว มีการนำเสนอแผนการแก้ไขปัญหามาผ่านเวทีการประชุมของชุมชนเพื่อให้เกิดการรับรู้และเกิดความเข้าใจของฝ่ายต่างๆ นำไปสู่การออกเสียงรับรองแนวทางการแก้ปัญหา ดังกล่าว

ขั้นตอนที่ 2 การลงมือปฏิบัติ

หลังจากได้มีการวางแผนและเลือกแนวทางปฏิบัติในการป้องกันปัญหา โดยได้รับความเห็นชอบจากเวทีการประชุมของชุมชนแล้ว ผู้ร่วมวิจัยนำแผนการแก้ปัญหาที่ได้ไปปฏิบัติเพื่อให้เกิดผล ผู้ร่วมวิจัยดำเนินปฏิบัติตามแผน ซึ่งในระหว่างการปฏิบัติการตามแผน ผู้วิจัยทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษา และให้ข้อคิดเห็นในลักษณะการให้ข้อมูลย้อนกลับเพื่อให้ชุมชนได้นำไปปรับปรุงกระบวนการปฏิบัติการเป็นระยะๆ อีกทั้งช่วยจัดการด้านเอกสาร และประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ขั้นตอนที่ 3 การประเมินผล

เป็นกระบวนการติดตามความสำเร็จของการดำเนินงานตามแผนการปฏิบัติ/แนวทางปฏิบัติในการป้องกันปัญหา โดยมีการจัดประชุมกลุ่มแกนนำ เพื่อร่วมกันแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการดำเนินการปฏิบัติตามแผนว่าสามารถแก้ไขปัญหาได้หรือไม่ เพราะอะไร ในขั้นตอนนี้ผู้วิจัยได้กระตุ้นผู้ร่วมวิจัยโดยการตั้งประเด็นคำถามว่า มีปัจจัยอะไรบ้างที่มีผลต่อความสำเร็จ หรือที่เป็นปัญหา / อุปสรรคที่เกิดขึ้น

ขั้นตอนที่ 4 การกำหนดแนวทางปฏิบัติ

หลังจากได้ผลสรุปของการดำเนินงานตามแผนแล้ว ผู้ร่วมวิจัยร่วมกันวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของการดำเนินการปฏิบัติตามแผน ร่วมวิเคราะห์ปัญหา อุปสรรคที่เกิดขึ้น เพื่อปรับปรุงหรือพัฒนาแผนดังกล่าวให้ดียิ่งขึ้น และกำหนดเป็นแนวทางปฏิบัติสำหรับชุมชนต่อไป สำหรับกิจกรรมที่เกิดขึ้นใหม่ได้นำเข้าที่ประชุมประจำเดือนของชุมชน เพื่อขอความเห็นชอบจากคนในชุมชน และหาผู้รับผิดชอบกิจกรรม รวมถึงงบประมาณ ในขั้นตอนนี้ผู้วิจัยทำหน้าที่กระตุ้นให้มีการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็น นอกจากนี้ยังเป็นที่ยอมรับ และคอยช่วยเหลือในการติดต่อกับหน่วยงานอื่นๆ

9. จริยธรรมการวิจัย

โครงการวิจัยนี้ได้รับการรับรองให้ดำเนินการได้จากคณะกรรมการพิจารณาคำด้านจริยธรรมของการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ซึ่งผู้วิจัยยึดหลักเกณฑ์ทางจริยธรรมสำหรับการศึกษาวิจัยในมนุษย์ (บุปผา ศิริรัศมี, จรรยา เศรษฐบุตร และ เบญจจา ยอดคำเนน-แอ็ดติง, 2544) ที่มีหลักการ 3 ประการ ได้แก่ หลักความเคารพในบุคคล (Respect for person) หลักผลประโยชน์ (Benefit) หลักยุติธรรม (Justice) ดังนี้

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เข้าไปพักอาศัยอยู่ในชุมชน ทำให้ต้องมีปฏิสัมพันธ์กับคนในชุมชนอยู่ตลอดเวลา ดังนั้นผู้วิจัยจึงต้องตระหนักถึงจริยธรรมในการวิจัยเป็นอย่างมาก ซึ่งผู้วิจัยได้

ปฏิบัติต่อกันในชุมชนด้วยความเสมอภาคและเท่าเทียมกัน เคารพในสิทธิบุคคล และคำนึงถึงผลประโยชน์ที่จะเกิดกับคนในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นการพูดคุย การแสดงออก การร่วมทำกิจกรรม เพื่อไม่ให้ถูกมองว่าเป็นคนของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ผู้วิจัยให้ความเคารพในสิทธิของผู้ร่วมวิจัย โดยเมื่อเริ่มต้นของการทำวิจัย ผู้วิจัยได้สอบถามถึงความเต็มใจและยอมรับที่จะทำวิจัย การเข้าร่วมทีมวิจัยเป็นไปโดยสมัครใจ ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ให้ข้อมูลในการศึกษาอย่างละเอียด และเปิดโอกาสให้ผู้ร่วมวิจัยได้ซักถาม เพื่อให้ผู้ร่วมวิจัยเป็นผู้ที่สมัครใจเข้าวิจัยและอนุญาตให้นักวิจัยดำเนินการ ซึ่งเป็นที่ยินยอมโดยวาจา และตลอดกระบวนการของการวิจัยมีการประชุมปรึกษาหารือ เพื่อตรวจสอบความเข้าใจ และหาข้อสรุปร่วมกันในการแก้ไขปัญหา ผู้ร่วมวิจัยสามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างอิสระ หากผู้ร่วมวิจัยเกิดความรู้สึกไม่สบายใจหรือไม่ต้องการที่จะเข้าร่วมในทีมวิจัยต่อไป ผู้ร่วมวิจัยสามารถถอนตัวจากการเป็นทีมวิจัยได้ตลอดเวลา

ผู้วิจัยมีความมุ่งมั่น จริงใจต่อการแก้ปัญหา คำนึงถึงประโยชน์ที่จะเกิดแก่ผู้ร่วมวิจัย ดังจะเห็นได้จากในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยไม่ได้กำหนดทิศทางหรือได้รับผลประโยชน์จากการวิจัยแต่เพียงฝ่ายเดียว แต่ผู้ร่วมวิจัยจะเป็นผู้กำหนดทิศทาง ความช้า-เร็วของการวิจัย ตลอดจนเป็นผู้รับผลประโยชน์โดยตรงจากการวิจัย เพราะผลการวิจัยจะถูกนำไปใช้ได้ทันทีในสถานการณ์จริง และตลอดระยะเวลาในการทำงาน จะมีการปรึกษาหารือและหาข้อสรุปร่วมกัน การตัดสินใจทุกอย่างจะเป็นการตัดสินใจร่วมกันระหว่างผู้วิจัย อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์และผู้ร่วมวิจัย นอกจากนี้ในการสรุปผลการศึกษาและรายงานผลการศึกษา ผู้วิจัยคำนึงถึงความถูกต้อง ไม่บิดเบือนข้อมูลต่างๆที่ได้ มีการพิทักษ์สิทธิของผู้ร่วมวิจัย โดยการนำเสนอข้อมูลในภาพรวม และไม่ใช้ชื่อจริงของสถานที่ที่ทำการศึกษา ผู้วิจัยจะนำเสนอผลการศึกษาให้ผู้ร่วมวิจัยทราบเป็นระยะๆ และจะขอความเห็นชอบจากผู้ร่วมวิจัยในการเผยแพร่ข้อมูลสู่สาธารณะ